

Krum Zwycięzca – pogromca Bizantyńczyków

21 września 2014

Postać Sennacheryba, władcy Asyrii, który bez powodzenia próbował zdobyć Jerozolimę, była w Bizancjum bardzo popularna. Kronikarz Teofanes opisał współczesnego mu Sennacheryba: Kruma, władcę Bułgarów.

Według biblijnej opowieści Jahwe miał ukarać Asyryjczyków zsyłając na nich zarazę. Nagła śmierć Kruma u szczytu powodzenia w czasie wyprawy na Konstantynopol z pewnością była przyjęta radośnie przez Bizantyńczyków, którzy uznali ją za karę za wszelkie zło, które spotkało ich ze strony władcy Bułgarii.

ZDOBYWCY PRZYBYLI ZE STEPÓW

Protobułgarzy byli ludem tureckim, który w V wieku znalazł się nad Morzem Kaspijskim. Część ich skierowała się wówczas nad średnią Wołgę, gdzie założyła dość silny chanat ze stolicą w mieście Bułgar, kwitnący aż do zniszczenia przez Tatarów w XIII wieku. Potomkami ich są dzisiejsi Czuwasze, żyjący tam do dnia dzisiejszego. Inna grupa koczowała nad Morzem Czarnym od V do VII wieku, wchłaniając w swe szeregi niedobitki Hunów – chanowie bułgarscy szczycili się nawet pochodzeniem od Attyli. Bułgarzy odgrywali żywą rolę w polityce bizantyńskiej zarówno jako napastnicy, jak i sprzymierzeńcy w walce z Awarami i Słowianami. Kiedy ci drudzy opanowali już Mezję, a nawet stworzyli w niej związek siedmiu plemion, w 679 roku wkroczył tam chan Bułgarów Asparuch (681-701), by pokonawszy ich, założyć nową turecko-słowiańską organizację państwową. Odniesione w 681 roku zwycięstwo nad Bizantyńczykami zabezpieczyło władzę Asparucha i jego następców na świeżo zdobytym terytorium, które wkrótce otrzymało nazwę Bułgarii.

Młode państwo szybko wzmocniło się tak, że chan Terwel

(701-718) mógł już interweniować w walki o tron bizantyński, ściągając okup od popieranym przez siebie pretendentów. Nieliczni najeźdźcy w krótkim czasie zostali wchłonięci przez miejscową ludność słowiańską, której narzucili swą nazwę i organizację. Bułgarami nazywano odtąd południowo-wschodnią gałąź Słowian bałkańskich, którzy nadal pozostali poganami. Po okresie upadku i klęsk w drugiej połowie VIII wieku ekspansję zewnętrzną podjęła na nowo dynastia założona przez Kruma Okrutnego.

NIESPODZIEWANA KLĘSKA

Krum (803-814), zwany też Zwycięzcą, wywodził się zapewne z ludu Bułgarów Panońskich, żyjących wcześniej w państwie Awarów, rozgromionym na przełomie VIII i IX wieku przez cesarza Karola Wielkiego, który w 803 roku podbił dla państwa Franków ziemie aż do Cisy. Krum, zapewne współdziałając z Karolem Wielkim, w 805 roku przystąpił do likwidacji chaganatu awarskiego, dzięki czemu ziemie między Cisą, Karpatami i Dniestrem, wraz z dzisiejszym Siedmiogrodem, zamieszkałe przez Protobułgarów połączyły się po klęsce Awarów z Bułgarią Naddunajską. Dzięki temu wzrósł liczebnie element protobułgarski w zamieszkałej przez Słowian Bułgarii.

Zdobycze Kruma kosztem Awarów zostały przyjęte w Konstantynopolu z dużym niepokojem, gdyż zamknęły one na północnym zachodzie jedyny bezpośredni szlak lądowy łączący Bizancjum z Zachodem. Stało się to powodem zerwania traktatu pokojowego zawartego przez Bizancjum z chanem Kardamem (777-802). Wojna wybuchła w 807 roku. Wiosną 809 roku Krum obległ, zdobył i zburzył graniczną twierdzę bizantyńską Serdikę (obecna Sofia). Przełamana została też linia granicznych twierdz bizantyńskich biegnąca od Serdiki poprzez Filipopol i Adrianopol do Deweltu nad Morzem Czarnym. Cesarz bizantyński Nicefor I (802-811) wyruszył w 811 roku przeciw Krumowi i dotarł aż do Pliski, ówczesnej stolicy Bułgarii. Ograbił ją, zburzył pałac chana i zawładnął jego skarbcem. Pokorne prośby Bułgarów o pokój zostały odrzucone – cesarz

bizantyński był zdecydowany skończyć z Bułgarią raz na zawsze.

Tymczasem wojsko bizantyńskie spotkała nieoczekiwana katastrofa. W górskich wąwozach armia Kruma otoczyła Bizantyńczyków i w nocy z 26 na 27 lipca na przełęczy Virbica Nicefor I wpadł w pułapkę. Zginął, a jego syn i następca odniósł ciężką ranę. Bitwa w górach Bałkanu była największą klęską militarną cesarstwa od czasów bitwy pod Adrianopolem w 378 roku, gdyż to wtedy ostatni raz cesarz poległ na polu bitwy. Głowa Nicefora I wbita została na pał, następnie z czaszki cesarza Krum wykonał puchar oprawiony w srebro, którym wznoszono toasty na ucztach w Plisce. Tak wydarzenie to przedstawia jedno ze źródeł greckich:

„Krum kazał wbić na pał odciętą głowę Nicefora i przez wiele dni pokazywać ludom, które do niego przybywały ku naszej hańbie. Potem kazał ją zdjąć, odsłonić do kości i obłożyć srebrem, którym zewnątrz srebrem, chełpiąc się tym, kazał z niej pić zwierzchnikom Sklawenów.”

CESARSTWO W STRACHU

Tymczasem ocalały syn Nicefora Stauracjusz udał się do Adrianopola, gdzie został obwołany cesarzem przez część swoich towarzyszy. Jako ciężko ranny został przewieziony do Konstantynopola lektyką. Nowy władca był bezdzietny, więc największe prawo do tronu miał jego szwagier Michał Rangabe mający poparcie wojskowych i patriarchy Konstantynopola Nicefora. Wyniesieniu Michała na tron sprzeciwiała się żona Stauracjusza, ambitna Teofano. Cesarz długo zwlekał z decyzją, wobec czego armia przy poparciu senatu dokonała przewrotu. 2 października 811 roku proklamowano cesarzem Michała I Rangabe (811-813). W parę godzin po tym akcie nowy cesarz został koronowany przez patriarchę w Hagii Sophii. Wobec takiego stanu rzeczy Stauracjusz abdykował jeszcze tego samego dnia i wstąpił do klasztoru, gdzie zmarł 11 stycznia 812 roku.

Nowy cesarz był władcą słabym i nie potrafił stawić czoła

zwycięskiemu Krumowi. Odznaczał się dobrotliwością i niezdecydowaniem, nie miał ani trochę odwagi osobistej ani talentu wojskowego. Krum zajął Dewelt – miasto nad Morzem Czarnym, wzorem bizantyńskim przesiedlając jego mieszkańców w głąb Bułgarii. Ludność miast pogranicznych uciekała masowo w głąb ziem cesarstwa. Wiosną 812 roku Krum wysłał do Bizancjum posła Dragomira i zażądał zawarcia układu pokojowego na warunkach ustalonych w 716 roku między chanem Terwelem i cesarzem Teodozjuszem III (715-717). Gdy mimo tych umiarkowanych żądań cesarz zwlekał z odpowiedzią, Krum zdobył z pomocą maszyn oblężniczych Messembrię wraz z bogatym łupem, zapasami „ognia greckiego” i materiałami wojennymi. Wiosną 813 roku cesarz Michał I wyruszył przeciwko Krumowi. 22 czerwca 813 roku armia bizantyńska poniosła nową klęskę pod Wersinikią niedaleko Adrianopola. Bezpośrednią jej przyczyną była ucieczka wojsk azjatyckich. Wkroczyły one do stolicy, a tam strategos temu Anatolikon Leon zdetronizował 11 lipca 813 roku Michała i sam został cesarzem jako Leon V Armeńczyk (813-820).

Krum wnet obległ Konstantynopol, nie mógł go jednak zdobyć, żądał więc jedynie pozwolenia na uderzenie kopią w jedną z bram stolicy na znak symbolicznego zdobycia miasta oraz haraczu w postaci wielkiej ilości złota, tkanin i wybranych dziewcząt. Ufając zapewnieniom Leona V Bułgar stawiał się na negocjacje bez broni, wpadł jednak w zasadzkę przygotowaną podstępnie przez stronę bizantyńską i uszedł z życiem jedynie dzięki niezwyklej przytomności umysłu i rącości swego konia. Do głębi oburzony władca Bułgarów spustoszył ogniem i mieczem okolice Konstantynopola, a odstąpiwszy od stolicy zdobył tracki Adrianopol i przesiedlił jego ludność do Bułgarii. Jesienią 813 roku jeden z oddziałów bułgarskich został rozбитý przez cesarza pod Messembrią. Wtedy Krum wyprawił do Tracji nową armię, która powróciła z łupami i jeńcami.

Chan zmarł nagle 13 kwietnia 814 roku w trakcie nowej wyprawy, której celem było zdobycie Konstantynopola. Przypuszcza się, że przyczyną zgonu był wylew krwi do mózgu. Śmierć Kruma

wybawiła Bizancjum od wielkiego niebezpieczeństwa grożącego jego stolicy. Władca jest bohaterem powieści bułgarskiego pisarza Dymitra Mantowa „Chan Krum”, a w słowiańskiej wersji „Kroniki” Konstantego Manassesza znajduje się miniatura przedstawiająca podobiznę chana Kruma pijącego z czaszki zabitego cesarza Nicefora.

TWÓRCA POTĘGI

Obok sukcesów militarnych Krum miał też duże osiągnięcia jako doskonały administrator państwa. Nie był on chanem dawnego typu opierającym władzę na własnej, protobułgarskiej drużynie i plemiennej armii. Jako pierwszy z chanów bułgarskich ustanowił prawo, o czym informacje znajdują się w źródłach bizantyńskich. Było one surowe, lecz wprowadzało na miejsce dawnych pojęć o krwawej zemście kwestię szkody i odszkodowania. Prawodawstwo Kruma przewidywało karę śmierci za oszczerstwo, konfiskatę majątku za ukrywanie złodzieja i przedmiotów pochodzących z kradzieży, karę łamania kości za kradzież, zniszczenie winnicy za pijaństwo i konfiskatę majątku za niewspomaganie potrzebujących.

Proces asymilacji koczowniczych Protobułgarów pochodzenia tureckiego przez Słowian w Bułgarii Naddunajskiej był za czasów Kruma mocno posunięty, co widać na przykładzie dworu chana – poseł do Konstantynopola Dragomir nosił imię czysto słowiańskie. Krum w walce z opozycją bojarską opierał się także na tym etnosie. W armii wielką rolę odgrywali wodzowie słowiańskich plemion uznających zwierzchnią władzę chana. Ich udział w walkach z Bizancjum po stronie Kruma był przypuszczalnie wyrazem buntu słowiańskich poddanych cesarza.

Po śmierci Kruma na tronie Bułgarii zasiadali kolejno Dukam (ok. 814-815) i Dicewg (ok. 814-815). Jeden i drugi panowali krótko i nie odznaczyli się niczym w dziejach swego kraju. Wojny Kruma przyniosły Bułgarii duże zdobycze terytorialne, usankcjonowane jednak dopiero traktatem pokojowym zawartym przez jednego z jego następców – Omurtaga (814-831). Dopiero z

objęciem władzy przez niego rządy nad Bułgarią znalazły się w ręku jednostki wybitnej. Zaprzątnięty wewnętrznym skonsolidowaniem swego państwa i jego ekspansją na północny-wschód, nowy władca zawarł z Bizancjum pokój na okres trzydziestoletni. Jego warunki były oczywiście nader korzystne dla Bułgarii i pod względem terytorialnym przywracały w zasadzie stan rzeczy z początku VIII wieku. Granica między dwoma państwami dzieliła Trację na dwie części, wzdłuż tzw. „wielkiego muru” od Deweltu do Makrolibada, przechodziła między Adrianopolem a Filipopolem, skąd biegła w kierunku północnym ku górą Bałkanu.

Krum był pierwszym władcą bułgarskim, który odniósł spektakularne zwycięstwa nad Bizancjum, przesiedlał Greków i doprowadził do śmierci cesarza Nicefora I na polu bitwy. Jego krótkie panowanie było początkiem problemów Konstantynopola z Bułgarią, które będą miały miejsce przez cały IX i X wiek. Państwo to po przyjęciu chrześcijaństwa będzie starało się zakwestionować przywództwo Bizancjum w regionie.

Autor: Michał Kozłowski

Źródło: Histmag.org

Licencja: [CC BY-SA 3.0](https://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/)

BIBLIOGRAFIA

1. Mantow Dymitr, Chan Krum, z bułgarskiego przeł. Krystyna Migdalska, Śląsk, Katowice 1982.
2. Giuzelew Wasil, Bułgarskie średniowiecze [w:] Bułgaria. Zarys dziejów, pod red. Iłczo Dymitrowa, przeł. Maria Więckowska, Adam Koseski, Książka i Wiedza, Warszawa 1986, s. 23-54.
3. Krum [w:] Jerzy Rajman, Encyklopedia średniowiecza, Wydawnictwo Zielona Sowa, Kraków 2006, s. 521.
4. Lang David Marshall, Bułgarzy od czasów pogańskich do podboju przez Turcję Osmańską, przeł. Hanna Olędzka, Państwowy

Instytut Wydawniczy, Warszawa 1983.

5. Leszka Mirosław Jerzy, Chan Krum i basileus Nikefor I w świetle Περι Νικηφόρου του βασιλέως και πως αφήσιν τα κωλα εν Βουλγαρία, „Slavia Antiqua” 43 (2002), s. 35-43.

6. Tenże, Wizerunek władców pierwszego państwa bułgarskiego w bizantyńskich źródłach pisanych (VIII-połowa XII w.), Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2003.

7. Lewicki Tadeusz, Swoboda Wincenty, Krum [w:] Słownik starożytności słowiańskich. Encyklopedyczny zarys kultury Słowian od czasów najdawniejszych, t. 2, cz. 2, red. Władysław Kowalenko, Gerard Labuda i Tadeusz Lehr-Spławiński, Zakład Narodowy im Ossolińskich, Wrocław 1965, s. 527-528.

8. Runciman Steven, The History of the First Bulgarian Empire, G. Bell & Sons, London 1930.

9. Swoboda Wincenty, Zakon Kruma [w:] Słownik starożytności słowiańskich. Encyklopedyczny zarys kultury Słowian od czasów najdawniejszych, t. 7, Zakład Narodowy im Ossolińskich, Wrocław 1982, s. 55.

10. Wasilewski Tadeusz, Bizancjum i Słowianie w IX wieku. Studia z dziejów stosunków politycznych i kulturalnych, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1972.

11. Tenże, Historia Bułgarii, wyd. 2 poprawione i uzupełnione, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1988.